

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑
ศึกษาข้อวัตรปฏิบัตินำไปปฏิบัติ

ปฏิบัติที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์มันท่านดำเนินมาและบรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายที่ไปศึกษาอบรมกับท่านมานั้น นับว่าเป็นที่ถูกต้องเหมาะสม เฉพาะอย่างยิ่งอยู่กับองค์ของท่านเองเป็นผู้ปฏิบัติ ผู้ได้เห็นได้ยินได้ฟังจากท่านเสียเองมาปฏิบัติโดยถูกต้องแม่นยำตามที่ท่านพาดำเนินมานั้นเป็นที่แน่ใจ เวลานี้ผมก็ตะเกียกตะกายนำปฏิบัติของท่านเท่าที่สามารถ มาประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง และเพื่อนฝูงที่มาเกี่ยวข้อง ได้ยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อไป

ท่านผู้มาศึกษาทั้งหลายจึงควรสังเกตสอดรู้ ด้วยเจตนาที่เป็นอรรถเป็นธรรมด้วยดี แล้วนำข้อวัตรปฏิบัติอันเป็นส่วนภายนอกท่านไปปฏิบัติดำเนิน และนำโอวาทคำสั่งสอนของท่านที่ได้ปฏิบัติภายใน ตลอดถึงความรู้ความเห็นเป็นอย่างไรนั้น ไปเป็นคติเครื่องพรั่สอนตนเอง ที่เรียกว่าไปปฏิบัติต่อตัวเอง การปฏิบัติของเราที่จะเป็นไปด้วยความสม่ำเสมอทั้งภายนอกและภายใน แม้ภายในจะยังไม่เป็นไปตามที่คาดหมายเอาไว้ แต่ภายนอกยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเกี่ยวเกาะ ตามหลักเกณฑ์ที่ท่านสอนไว้และพาดำเนินมา ก็ยังทำให้ให้อบอุ่นอยู่ไม่น้อย จึงควรยึดไว้เป็นหลักเป็นเกณฑ์

เพราะการปฏิบัติดำเนินนี้ เกี่ยวกับผู้พาดำเนินนั้นเป็นสำคัญอยู่มาก ลำพังเราคิดอ่านปฏิบัติไปเองก็ดังที่เราเห็น ๆ นั้นแล มีอยู่ทั่วไปในแดนพุทธศาสนาทั้งฆราวาสและพระเสียเองปฏิบัติเป็นอย่างไรบ้าง นี่ไม่จำเป็นจะต้องพูดไปมาก เพราะต่างคนต่างได้สัมผัสสัมพันธ์มาแล้ว จึงเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับครูอาจารย์ที่พาดำเนิน เป็นแบบเป็นฉบับที่ดีที่สุดสมัยปัจจุบัน ดังท่านพระอาจารย์มั่นเป็นต้น นี่หาที่ค้านไม่ได้

เพราะการปฏิบัติดำเนินแต่ละข้อแต่ละแขนง ล้วนแล้วแต่มีหลักธรรมหลักวินัยเป็นเครื่องยืนยันในการปฏิบัติของท่านนั้น นอกจากเป็นธรรมที่อยู่ในวิสัยของท่าน ที่ปฏิบัติรู้เองเห็นเองขึ้นมาในทางฝ่ายธรรม ไม่ว่าจะป็นสมาธิขั้นใดปัญญาขั้นใด จนกระทั่งวิมุตติหลุดพ้นนั้นเป็นเรื่องของท่าน เราไม่อาจเอื้อมที่จะรู้จะเห็นได้ก็ตาม แต่โอวาทคำสั่งสอนที่ระบายออกมาจากความเป็นจริงของท่านนั้น ก็เป็นสิ่งที่แน่นอนตายใจได้สำหรับผู้ศึกษาอบรมทั้งหลาย

เช่น ท่านแสดงว่าสมาธิประเภทนั้นเป็นอย่างไร สมาธิประเภทนี้เป็นอย่างไร ปัญญาประเภทนั้นเป็นอย่างไร ปัญญาชั้นนี้เป็นอย่างไรอย่างนี้ แม้เราจะยังไม่เป็นก็พอจะได้ดูบายต่าง ๆ จากวิธีการแสดงของท่าน พอเป็นแนวทางยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์เอาไว้ แล้วไปปฏิบัติต่อตนเอง นี่ก็เป็นการศึกษาอบรมประเภทหนึ่งเรียกว่า ธรรม

เพราะธรรมไม่เหมือนวินัย วินัยเป็นความตายตัว บัญญัติไว้อย่างไรผู้ปฏิบัติก็ต้องให้เป็นไปตามนั้น ไม่มีการตีแผ่ไปในแขนงต่าง ๆ เพราะไม่ใช่ของละเอียดเหมือนธรรม เป็นสิ่งที่บอกตายตัว จะว่าละเอียดหรือหยابก็แสดงตามความจริงนั้นเลย จึงไม่มีข้อที่จะน่าสงสัย

ส่วนธรรมนั้นเป็นธรรมชาติที่พิสดารสุขุมคัมภีรภาพมาก ด้วยเหตุนี้ผู้ปฏิบัติจึงสามารถรู้ได้ในแง่ต่าง ๆ แห่งธรรมทั้งหลายไม่มีประมาณเลย ตามหลักธรรมหรือตำรับตำราที่ท่านแสดงไว้นั้นแสดงไว้พอประมาณ พอเป็นแบบเป็นฉบับ เป็นทางสายกลางเอาไว้ ส่วนผู้ปฏิบัติย่อมมีปลีกมีแวงมีทางแยกทางร่วม ซึ่งอยู่ในวงอริยสัจอันเดียวกัน เป็นไปได้ทุก ๆ แขนง เป็นไปได้ในธรรมทุกชั้น

แม้สมาธิก็ยังเป็นไปได้ในการแยกจากทางอันเป็นส่วนใหญ่ คือ ตำรับตำราที่ท่านแสดงไว้ว่าสมาธิเป็นอย่างไร ๆ ผู้ปฏิบัติจะมีการแยกแยะ จะมีการปลีการแวง การแตกแขนงออกไปแห่งความรู้ของสมาธินั้น ๆ เป็นไปทุกชั้นทุกภูมิของสมาธิ และมีการร่วมกันเข้าในหลักใหญ่คือที่ท่านแสดงเอาไว้ ยิ่งปัญญาด้วยแล้วยิ่งเป็นของพิสดาร เป็นของลึกซึ้งมาก ปัญญาของผู้บำเพ็ญเพื่อถอดถอนกิเลส นั้น เราก็ยึดเอาหลักใหญ่ท่านไว้ อันเป็นทางสายใหญ่สายกลางเอาไว้

การปฏิบัติของผู้ดำเนินทางด้านจิตตภาวนานั้นจะต้องมีแยกมีแวง มีแตกแขนงไปไม่มีสิ้นสุด ไม่ว่ากิเลสไม่ว่าธรรมย่อมจะแสดงขึ้นให้เห็นในแนวรบ คือภาคปฏิบัติของผู้นั้น ๆ นั้นแลโดยไม่ต้องสงสัย กิเลสจะมีอยู่ในคัมภีร์หรือไม่มีในคัมภีร์ แต่เป็นสิ่งที่แน่ที่สุดก็คือมีอยู่ในหัวใจของคนมีกิเลสทุกประเภททุกรายไป การปฏิบัติเพื่อถอดถอน เพื่อแก้กิเลส เพื่อชำระกิเลส เพื่อรบกับกิเลส ด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรประโยชน์พยายามต่าง ๆ จึงต้องได้เจอกันกับกิเลสประเภทต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงว่ากิเลสประเภทนี้มีในตำราหรือไม่ สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรของเราที่ก้าวเข้าสู่การต่อสู้กับกิเลสนี้มีในตำราหรือไม่ จึงไม่ได้คำนึงกัน

คำนึงหรือจดจ่อตั้งแต่วิธีปฏิบัติ วิธีต่อสู้ วิธีแก้ไข วิธีถอดถอนกัน ด้วยสติ ปัญญาที่จะให้ทันกันกับข้าศึกในเวลานั้น ๆ เท่านั้น นี่คือภาคปฏิบัติ แต่เวลาผล

ปรากฏขึ้นแล้วนั้นถึงไม่บอกก็รู้อเอง ส่วนภาคปฏิบัตินี้เราจะไปคำนึงแต่ตำรับตำรา อย่างเดียวนั้น เป็นการปฏิบัติตามตำรา เป็นการปฏิบัติตามคำบอกเล่า เป็นการปฏิบัติด้วยสัญญาความจดความจำ ซึ่งไม่ผิดอะไรกันกับที่เราท่องบ่นสั่งวิธยายจาก ตำรับตำรา มาจำเอาไว้ภายในหัวใจของเรา

แต่ทางภาคปฏิบัติเพื่อความจริงนี้ดำเนินลงไป เช่น สติ หลักใหญ่ท่านบอกไว้แล้วว่า สติ สัพพตถ ปตฺติยา สติจำต้องปรารภนาในที่ทั้งปวง นี่คือหลักใหญ่เป็นพื้นฐานอันใหญ่โตอยู่แล้ว ที่นี้ผู้ที่จะแยกแยะสติไปปฏิบัติต่อความเพียรของตน ที่เกี่ยวข้องกับกิเลสประเภทใดบ้างนั้น เป็นเรื่องที่ดินจะแยกแยะออกไปแก้ไขถอดถอน หรือต่อสู้กับกิเลสประเภทนั้น ๆ เป็นแขนง ๆ ไปนี้ท่านไม่ได้แจงเอาไว้

ปัญญาเหมือนกัน ท่านก็อธิบายไว้เป็นกลาง ๆ ปัญญาคือความรอบรู้ในกองสังขาร ท่านว่าอย่างนั้น ที่นี้ปัญญาที่พิจารณาในทางด้านปฏิบัตินี้ ไม่เพียงจะรอบรู้ ไม่เพียงจะพิจารณา ไม่เพียงจะแก้ไขถอดถอนกับสังขารเพียงเท่านั้น อาการใดที่เกิดขึ้นปรากฏขึ้นมาซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสแล้ว เรื่องของปัญญาจะต้องจดจ่อต่อสู้กันแก้ไขถอดถอนกัน จนกระทั่งผ่านไปได้อย่างความประจักษ์ใจว่า ได้ผ่านไปแล้วในกิเลสประเภทนี้ประเภทนั้น ด้วยปัญญาประเภทนี้ปัญญาประเภทนั้น ซึ่งเราไม่ต้องไปคำนึงถึงเรื่องตำรับตำราเลย แต่จดจ่อต่อเนื่องกันกับความจริง คือระหว่างกิเลสกับธรรมต่อสู้กันนี้เท่านั้น นี้เรียกว่า ภาคปฏิบัติ ท่านเรียกว่าความจริง

คือความจริงนี้มีอยู่ในหัวใจนี้ ไม่ว่ากิเลสประเภทใด ใครจะให้ชื่อให้นามบัญญัติบัญญัติไว้มากน้อยเพียงไรก็ตาม ไม่สำคัญ สำคัญที่กิเลสประเภทต่าง ๆ จะมีหรือไม่มีในตำรา ต้องมีในหัวใจของคนมีกิเลสด้วยกันนี้สำคัญ สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรใด ที่จะนำมาแก้ไขถอดถอนเรื่องกิเลสซึ่งมีอยู่ในหัวใจนี้เต็มไปหมดนั้น ก็จะต้องทุ่มลงเต็มสติกำลังวังชาของตนเช่นเดียวกัน ไม่เช่นนั้นแก้ไขไม่ได้ ไม่เช่นนั้นไม่รอบ ไม่เช่นนั้นชำระไม่ได้ ไม่เช่นนั้นไม่เห็นความจริงระหว่างกิเลสกับปัญญาต่อสู้กัน และได้ชัยชนะซึ่งกันและกัน

วันนี้ได้อธิบายถึงเรื่องปริยัติ-ปฏิบัติที่ครูบาอาจารย์พาดำเนินมาในอุบายวิธีการความรู้ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาเพียงย่อมนี่ เป็นเรื่องของท่านรู้ท่านเห็นเอง ท่านจะนำมาชี้แจงบอกสอนเราทุกแห่งทุกมุมในวิธีการต่าง ๆ ที่ท่านได้รับได้ต่อสู้กับกิเลส จนกระทั่งได้ชัยชนะมาเป็นพัก ๆ นั้น ท่านไม่สามารถที่จะบรรยายให้เราทั้งหลายได้ฟังทุกแห่งทุกมุมไป เหมือนกับที่ท่านต่อสู้กับกิเลสนั้นเลย อันนี้เป็นสิ่งที่พวกเราทั้ง

หลายจะพึงทราบเอง จะพึงชวนช่วยเอง ด้วย สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรของเรา

ตั้งแต่ขั้นพื้น ๆ ของสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร จนก้าวขึ้นสู่ความแก้วกล้าสามารถแล้ว เราจะได้รู้ได้เห็นธรรมทั้งหลายที่กล่าวมานี้ ทั้งฝ่ายกิเลสประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะส่วนหยาบ ส่วนกลาง ส่วนละเอียด ทั้งปัญญาประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะส่วนหยาบ ส่วนกลาง ส่วนละเอียด ตลอดความเพียรที่เราว่าเพียรพยายาม ๆ จนกระทั่งถึงหมุนตัวเป็นธรรมจักร เลยความเพียรนั้นไปเสียทุกด้านทุกทางทุกแง่ทุกมุม ถ้าจะเรียกว่าความเพียรก็กลายเป็นความเพียรกล้า หมุนตัวอยู่อย่างอาจหาญอย่างนี้ ก็เป็นไปอย่างนั้นไปเสีย นี่ละความเพียรตั้งแต่ขั้น ๆ จนกระทั่งถึงความเพียรประเภทที่กล่าวนี้ ก็ให้เป็นขึ้นภายในจิตใจของผู้ปฏิบัติเอง จึงเรียกว่าเป็นความจริง จึงเรียกว่าเป็นสมบัติของเรา

การที่เราได้ยินได้ฟังจากครูจากอาจารย์นั้นเพียงเป็นแนวทาง ยังไม่จัดว่าเป็นสมบัติของตนโดยแท้ ต่อเมื่อเราได้ยึดอุบายวิธีการต่าง ๆ ที่ท่านแนะนำสั่งสอนเรา มาประพฤติปฏิบัติต่อตัวของเรา การประพฤติปฏิบัติต่อตัวของเรา นั้น ก็คือมาชำระกิเลส มาลบล้าง หรือมารบฟันหักแหลกกันกับกิเลสทุกประเภท ให้สิ้นไปสูญไปโดยลำดับลำดับนั้นแล จึงเรียกว่าเป็นสมบัติของเรา

การต่อสู้ก็เป็นวิธีการของเราเอง การได้รับชัยชนะจนกิเลสขาดวรรคขาดตอนไป ก็เป็นความจริงที่ปรากฏขึ้นกับใจของเรา จนกระทั่งกิเลสหมดมอดไปหมดไม่มีกิเลสตัวใดเหลืออยู่ภายในจิตใจนี้เลย กลายเป็นมหาสมบัติที่เรียกว่าวิสุทธิจิต ก็เป็นสมบัติของเราเอง นี่ให้เป็นเรื่องของแต่ละราย ๆ ที่จะพึงประพฤติปฏิบัติ

ได้พูดถึงภาคปริยัติกับภาคปฏิบัติมีความต่างกันอย่างไร ผู้ไม่ปฏิบัติไม่อาจจะทราบได้ ไม่ว่าจะท่านว่าเราเรียนมาได้มากได้น้อยเพียงไร ก็จดจำได้มากได้น้อยเพียงนั้น แต่ความจริงที่จะปรากฏขึ้นให้เป็นที่หายสงสัยจากการศึกษาเล่าเรียนมานั้น ไม่ค่อยปรากฏหรือไม่ปรากฏ ดีไม่ดีแบกแต่ความสงสัยสนเท่ห์จากธรรมที่เรียนไปนั้น มีจำนวนมากมายขนาดไหน จนเป็นกังวลภายในจิตใจ เพราะหาทางออก หาทางแก้ไขตามที่ท่านสอนไว้นั้นไม่เป็นหรือหาไม่ได้

นี่ละเรื่องครูบาอาจารย์จึงเป็นของสำคัญมากเมื่อได้เห็นท่านพาดำเนิน แม้แต่เดินจงกรมเท่านั้นเราก็เห็นแล้ว อ้อ นี่เดินจงกรมท่านเดินกันอย่างไร ประจักษ์แล้ว ทั้ง ๆ ที่ในตำรามืออยู่ไม่น้อยเต็มไปหมด เรื่องเดินจงกรมของพระสาวก นับแต่พระพุทธเจ้าลงมาทรงเดินจงกรมและเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาก็มีในตำรับตำราเต็มไป

หมด แต่เราเมื่อไม่เห็นวิธีการที่ท่านพาดำเนิน ทั้งที่เราก็ก็นำมาได้ว่า เติมนจกรรมว่านั่งสมาธิ แต่เราก็ก็นำมาเป็นว่า เติมนจกรรมเดินยังงิ เติมนวิธีใด นั่งสมาธินั้น นั่งอย่างไร นั่งวิธีใด การสำรวมจิตในเวลาต่าง ๆ อิริยาบถต่าง ๆ สำรวมอย่างใด เราไม่เคยรู้ไม่เคยเห็น เป็นแต่ได้ยินได้ฟังจากตำรับตำรา

ต่อเมื่อมาได้ยินได้ฟังจากครูจากอาจารย์ว่า การตั้งสติ การระมัดระวังจิตใจของตนที่จะคิดจะปรุงไปในแง่ต่าง ๆ ให้มีสติระมัดระวังอย่างนั้น ๆ ไม่ว่าจะแต่เพียงอิริยาบถ ทุกเวลาของจิตที่เคลื่อนไหว เพราะความเคลื่อนไหวของจิต เคลื่อนไหว ออกสู่ความเป็นกิเลส นำกิเลสเข้ามาเผาผลาญจิตใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องได้มีความเพียร ที่เรียกว่า สติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม เข้าต่อกรกันอยู่โดยสม่ำเสมอ จึงจะปรากฏเป็นความจริงขึ้นมาแล้วหายสงสัยไปเป็นพัก ๆ นี้เรียกว่าการศึกษาเล่าเรียนจากครูจากอาจารย์ต่อหน้าต่อตา ได้เห็นได้ยิน

อ้าว การเดินบิณฑบาต ท่านเดินอย่างไรเราก็เห็น ทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นอุปายแก้ไขถอดถอนกิเลส เราได้เห็นด้วยตาของเราในบรรดากิริยาที่พอจะสัมผัสทางตา ในบรรดาเสียงที่จะสัมผัสทางหู ท่านแสดงว่าอย่างไร เพราะออกมาจากความจริงของท่านที่เคยพาดำเนินมา เราก็นำความจริงอันนั้น นำเหตุผลหรือเนื้อความอันนั้นเข้ามาสู่ใจของเรา เป็นที่เข้าใจแล้วหายสงสัย นี้ละเรียกว่าภาคปฏิบัติ เป็นอย่างนี้จึงต้องมีครูมีอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอน

อย่างครูบาอาจารย์สมัยปัจจุบันนี้ พ่อแม่ครูอาจารย์มันก็ล่องลับไปแล้ว ผู้ได้ศึกษาอบรมกับท่านก็ได้ยึดมาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ ทั้งภายนอกคือข้อวัตรปฏิบัติหลักธรรมหลักวินัย ทั้งภายในคือการประกอบความ پاکเพียร เพื่อศีล เพื่อสมาธิ เพื่อปัญญา เพื่อวิมุตติหลุดพ้น ท่านก็พาดำเนินและได้ชี้แจงแสดงให้พวกเราทั้งหลายได้ยินได้ฟัง จนเป็นที่พอใจเป็นที่จูงใจ แล้วนำมาแจกจ่ายซึ่งกันและกันจนกระทั่งปัจจุบันนี้ จึงเป็นที่แน่ใจในปฏิบัติของท่านที่พาดำเนินมา

หากว่าเรายังไม่สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตัวได้ด้วยปฏิบัติเหล่านี้ ก็แสดงว่าเราใช้ปฏิบัติอันเป็นเครื่องมือสำคัญนี้ยังไม่เหมาะกับเรา ท่านสอนไว้ให้ขยันหมั่นเพียร เรากลับเป็นคนขี้เกียจขี้คร้านเสีย ท่านสอนให้มีความพินิจพิจารณา สอนให้มีสติตั้ง สอนให้พินิจพิจารณาทางด้านสติปัญญา เราก็ก็นำไปเสีย ไม่มีสติตั้ง ท่านว่าให้คิดให้อ่านไตร่ตรองในทางดำเนินอันจะเป็นไปเพื่อถอดถอนกิเลส เราก็ก็นำไปทางกิเลสเพื่อสั่งสมกิเลสขึ้นมาเสีย มันก็ขัดก็แย้งกันอย่างนี้ตลอดไป จึงหาผลไม่ได้ แต่เราจะไปตำหนิติเตียนปฏิบัติของท่านที่พาดำเนินและ

แนะนำสั่งสอนมาแล้วนั้น ว่าไม่ถูกต้อง ไม่ดี อย่างนี้ไม่ถูก มันไม่ดีอยู่กับเราผู้มา
ดำเนินต่างหาก นี่ให้เราคำนึงถึงจุดนี้ให้มาก

เวลานี้เรามาศึกษาอบรมกับครูบาอาจารย์อยู่นานเท่าไร มากเท่าไรแล้ว ผลที่
จะพึงได้ตามที่ท่านอบรมสั่งสอนมาแล้วจากหัวใจท่าน มาปรากฏในหัวใจของเรา
อย่างไรบ้างหรือไม่ นี่นักปฏิบัติควรคำนึงให้มาก

เราอย่าตื่นเต็นเรื่องโลกเรื่องสงสาร เคยเป็นมาอย่างนี้ตั้งกับตั้งกลับ การได้
การเสีย การสุขการทุกข์ การนิทานสรรเสริญ ที่เรียกว่า โลกธรรม ๘ นี้ เป็นพื้นเพอยู่
ในหัวใจของโลก หัวใจของเราของท่านทุก ๆ รูปทุก ๆ นาม ไม่ปรากฏว่าให้ความ
วิเศษเลิศเลออันใดแก่เราเลย เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้รู้เท่า ไม่ให้ตื่นเต็นตามสิ่ง
ที่ได้ที่เสียเหล่านี้

มีลาภเสื่อมลาภ แนะ ก็คือได้มาเสียไป เป็นของคู่เคียงกันนั่นเอง มียศเสื่อม
ยศ แนะ ก็ได้มาเสียไป นิทานสรรเสริญ แนะ ได้มาเสียไป ดีแล้วชั่ว อันหนึ่งเสริมอัน
หนึ่งทำลาย สุดท้ายก็สูญฝ่ายทำลายไม่ได้ สุขทุกข์ มีเท่านี้จะว่าอะไรโลกธรรม ๘

สุขเกิดขึ้นก็หลงเสีย เพลินในความสุข ทุกข์เกิดขึ้นก็เสียใจเสีย โศกเศร้า
โศกาอาลัย มีแต่เรื่องความลุ่มหลงเต็มหัวใจ ถ้าเราหลงไปตามโลกธรรม ๘ แล้ว ก็
เรียกว่าหลงไปทั่วโลกธาตุดินแดนนั่นเอง ไม่มีขึ้นดีเลยในหัวใจของเราวันหนึ่ง ๆ จึง
ไม่ควรจะตื่นกับสิ่งทั้งหลายเหล่านี้

อะไรจะมีมากจะผลิตขึ้นมาขนาดไหน สัมผัสสัมพันธ์กับตา หู จมูก ลิ้น
กาย นี่ทั้งนั้น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ของเราที่ได้รับการกลั่นกรองอยู่ด้วยสติอยู่ด้วย
ปัญญาตลอดเวลาแล้ว อันไหนที่จะเด็ดขาดสติปัญญานี้ไปได้ ที่จะไม่ให้รู้เท่าทันกับ
มัน

นอกจากเราเปิดโล่งไว้สำหรับความโง่เขลาเบาปัญญา ความทะเยอทะยาน
ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม อันเป็นทางของกิเลสจะไหลเข้ามาอย่างง่ายตาย แล้วเข้ามาทับ
ถมโจมตีหัวใจเราให้แหลกละลายไป ไม่มีขึ้นดีไม่มีเหลือนี้เท่านั้น เราจึงไม่เกิด
ประโยชน์อะไรกับสิ่งที่สัมผัสสัมพันธ์ แล้วก็ไปตำหนิว่สิ่งนั้นไม่ดีสิ่งนี้ไม่ดี ตัวเอง
เป็นผู้ไม่ดี ตัวเองเป็นผู้โง่เขลาเบาปัญญา ไม่รู้เท่าทันกับสิ่งที่มาสัมผัสสัมพันธ์ ไม่ได้
คำนึง ไม่ได้ตำหนิ นี่เรามาเสียที่ตรงนี้

เพราะฉะนั้นจึงให้ผลิตสติปัญญาขึ้นให้เพียงพอกับเหตุการณ์ ในวันหนึ่ง ๆ
อิริยาบถหนึ่ง ๆ ความเคลื่อนไหวของจิตที่ประกอบด้วยความเพียร เคลื่อนไหวไป
อย่างไรบ้าง แก่แบบนี้ไม่ทัน หาอุบายแก้แบบนี้ ต่อสู้แบบนี้ไม่ทัน หาอุบายต่อสู้

แบบนี้ แก่ไขถอดถอนแบบนี้ไม่ทัน หาอุบายแก่ไขถอดถอนแบบนี้ ทำอุบายวิธีแบบนี้ไม่สงบ หาอุบายแบบนี้มาเพื่อความสงบ ปัญญาพิจารณาไม่คล่องแคล่วในอุบายนี้ หาอุบายใหม่มาพิจารณา นั่นจึงเรียกว่าผู้มีสติผู้มีปัญญา ผู้ที่จะบำรุงสติปัญญาของตนให้มีความแก่กล้าสามารถ แล้วแตกแขนงออกไปในแง่ต่าง ๆ ให้ทันกับเหตุการณ์

เหตุการณ์คืออะไร ก็คือกิเลสประเภทต่าง ๆ นั้นแล มันสร้างเหตุการณ์ไว้ตลอดเวลาบนหัวใจเราโดยเฉพาะ แล้วกระจายออกไปสู่เครื่องสัมผัสสัมพันธ์ทั้งหลาย เพื่อส่งเสริมไปอีกแขนงหนึ่ง ๆ ให้เป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้น แล้วไหลเข้ามาสู่หัวใจเราดวงเดี่ยวนี้อย่างจะทนไหวหรือ ถ้าไม่มีสติปัญญาเป็นเครื่องคัดค้านต้านทานหรือต่อสู้หรือกลั่นกรองกันไว้บ้างแล้ว ยังไงก็จมไปได้นักบวชเรา เราไม่ต้องพูดถึงฆราวาสญาติโยมที่ไหน เพราะนักบวชเราเป็นผู้ต่อสู้ เป็นเพศที่ต่อสู้ เป็นท่าต่อสู้อยู่แล้ว ทำไมจะต้องเหลวไหลโลเลไปกับสิ่งทั้งหลาย

นี่ละ ผู้ปฏิบัติต้องใช้อุบายวิธีการต่าง ๆ พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหลายสัณนิพนธ์ เพราะกิเลสนี้ฉลาดที่สุดเร็วที่สุด ไม่ทัน ธรรมดาแล้วไม่ทัน ออกจากใจนั้นแลแต่ไม่ทัน ใครจะทันกิเลสถ้าไม่ใช่สติกับปัญญา ก็นี้สติปัญญาของเราไปอยู่ที่ไหนหรือไม่เคยเจอไม่เคยมีสติปัญญาเลยก็ได้ แล้วจะเอาอะไรมาทันกิเลส กิเลสมันออกตลอดเวลาที่เคลื่อนไหวของใจ

ท่านว่าสังขารความปรุง เหตุที่มันจะปรุง มันปรุงได้โดยหลักธรรมชาติแห่งความคล่องตัวของมันก็มี ปรุงออกไปด้วยอารมณ์ต่าง ๆ ที่มันยึดมั่นหมายเอาไว้แล้ว เป็นเครื่องดึงดูดให้มันคิดมันปรุงออกไปก็มี ไม่ว่าจะดีหรือไม่จะอนาคต สัญญาอารมณ์ มันวาดภาพหรือหมายไปได้ทั้งนั้น ที่จะเป็นเครื่องดึงดูดจิตใจให้คิดให้ปรุงในเรื่องนั้น ๆ เพื่อความเป็นกิเลสของตัวมันปรุงได้ตลอดเวลา แต่สติปัญญาของเราไม่ทัน มันก็ไม่รู้ว่ากิเลสออกทำงาน นี่ละที่เราไม่ปรากฏผลประการใด

เพราะฉะนั้นจึงต้องได้ใช้อุบายต่าง ๆ เช่นอย่างอดหลับอดนอน ก็เพื่อที่จะให้ติดต่อกันเนื่องกันในทางความเพียร และให้ร่างกายของเราลดกำลังลงไป เพราะร่างกายนี้ก็เป็นเครื่องมืออันสำคัญ ที่จะส่งเสริมกิเลสมีราคะตัณหาเป็นสำคัญ ให้เพิ่มกำลังขึ้นโดยลำดับ แล้วก็มาเหยียบย่ำทำลายจิตใจของเราขึ้นแล การผ่อนอาหารอดอาหารก็เหมือนกัน ไม่ใช่อดอาหารเพื่อฆ่ากิเลส ไม่ใช่ผ่อนอาหารเพื่อฆ่ากิเลส การฆ่ากิเลสฆ่าด้วยความเพียร มีสติปัญญาเป็นสำคัญต่างหาก ไม่ได้ฆ่าด้วยการอดอาหาร

การอดอาหารพระพุทธรเจ้าก็ทรงอดมาแล้วเท่าไรวันเราก็รู้ นั่นท่านมุ่งต่อการฆ่ากิเลสด้วยการอดอาหารล้วน ๆ ไม้มีความเพียรทางด้านจิตใจ ทางด้านจิตตภาวนาเข้าแทรกเลย จึงไม่สำเร็จประโยชน์ นั่นเราก็ทราบแล้วว่า การอดอาหารโดยลำพังนั้นไม่ใช่เป็นวิธีการฆ่ากิเลส แต่การอดอาหารเพื่อเป็นอุปกรณ์เป็นเครื่องหนุนเครื่องช่วยความเพียรของเราให้ดีขึ้น นั่นเป็นความถูกต้อง

เช่นกำลังของเรามีมาก ฉันทได้มาก นอนได้มาก ร่างกายมีกำลังมาก กิเลสมีกำลังมากขึ้นตาม ๆ กัน เฉพาะอย่างยิ่งโรคตะตุมหา เป็นสิ่งที่ได้รับการหนุนหลัง หรือว่าได้รับการบำรุง หรือได้รับการอุดหนุนจากควมมีกำลังในธาตุในชั้นนี้เป็นอย่างดี ผู้ปฏิบัติจะทราบเรื่องเหล่านี้ผู้อื่นไม่ทราบ ต้องผู้ปฏิบัติเท่านั้น

ที่นี้เวลาเราลดอาหารลงไป ๆ ก็เท่ากับลดกำลังทางร่างกาย อันเป็นเครื่องส่งเสริมกิเลสโรคตะตุมหาให้น้อยลงไปโดยลำดับ ที่นี้การก้าวทางความเพียรคือสติ ถ้ากำลังของร่างกายมีมาก สติล้มเหลว กำลังของร่างกายมีน้อย ตั้งสติได้ง่าย สืบต่อกันได้ง่ายและสืบต่อกันได้เป็นลำดับลำดับ ถ้าจะพูดถึงทางด้านปัญญาที่คล่องตัว ในขณะที่กำลังวังชาของร่างกายมีมาก ปัญญาที่ก้าวไม่ออก พิจารณาอะไรก็เหมือนกับมิดที่หาคมไม่ได้นั่นเอง รวกับว่าเอาทางสันลงพันตูปตบ ๆ ไม้ได้เรื่องได้ราวอะไรนั้น

พออดอาหารลงไปผ่อนอาหารลงไป ทั้ง ๆ ที่เราก็พยายามตั้งสติ พิจารณาด้วยปัญญามาแล้วตั้งแต่ก่อนนั้นแล แต่พอได้เครื่องส่งเสริมเครื่องช่วย คือผ่อนกำลังทางร่างกายนี้ลง สติก็ตั้งได้ติด สติก็ตั้งได้ง่าย ปัญญาที่ค่อยไหวตัวขึ้นมา นี้เราเห็นได้อย่างชัด ๆ อย่างนี้เอง การหลับการนอนก็น้อย คนเราไม้ได้ฉันอาหาร ไม้ได้รับประทานอาหารไม้ค่อยง่วง และไม้รับประทานไป ๓ วัน ๔ วันแล้วไม้ง่วง นั้นพึงซึความไม้ง่วง-สติก็ดีขึ้น-ถ้าพิจารณาทางด้านปัญญา-ปัญญาก็ดีขึ้น นี้เห็นอย่างชัด ๆ ในวงปฏิบัติของผู้ปฏิบัตินั้นและจะเป็นของผู้ใด ผู้ไม้ปฏิบัติไม้ทราบ ต้องผู้ปฏิบัตินี้เท่านั้น

เราจะหวังให้ผู้ใดมาทราบเรื่องของเรา เวลากิเลสเหยียบย่ำทำลายหัวใจเรามีใครมาทราบ ไม้มีใครมาทราบ เราเป็นผู้รับเคราะห์กรรมเอง จากกิเลสประเภทต่าง ๆ ที่มันย่ำยีตีแหลกภายในหัวใจ เพราะฉะนั้นการแก้ไขถอดถอนกิเลส ใครจะทราบไม้ทราบก็ตาม วิธีการใดที่จะทำกิเลสให้ค่อยหมดค่อยสิ้นค่อยอ่อนกำลังลงไป วิธีการนั้นเป็นวิธีการที่ถูกต้องในการชำระกิเลส ไม้ใช่การส่งเสริมกิเลส เรารู้ภายในตัวของเรา

ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น การตั้งสติตั้งพิจารณาด้วยปัญญา โดยการอดอาหารโดยการผ่อนในส่วนร่างกายไม่ให้มีกำลังมากเกินไปนั้น จะผิดไปที่ตรงไหน นั้น เราต้องนำมาคิด นำมาใช้ ผู้ปฏิบัติจะต้องใช้สติปัญญาให้รอบตัว นี่เป็นภาคปฏิบัติโดยทางความจริง

เราไม่ต้องไปหวังหาอะไรจนมากมาย แบบแผนตำรับตำราเราก็เรียนมาแล้วส่วนใหญ่จำมาได้แล้ว ส่วนย่อยส่วนแขนงต่าง ๆ ที่เป็นทางเดินของกิเลสนั้นนะเรายังไม่เข้าใจ ทางเดินของธรรมก็เหมือนกันเราก็ยังไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องได้ใช้วิธีการต่าง ๆ หลายพันพันคม คำหนึ่งคำนวนไม่ได้อุบายที่เราจะนำมาใช้ เพื่อแก้เพื่อถอดถอนกิเลส เพราะกิเลสนี้เป็นธรรมชาติที่เฉลียวฉลาดแหลมคมมากที่สุดไม่มีอะไรเกิน ถ้าสติปัญญาไม่เหนือแล้วจะไม่ทราบ สติปัญญาไม่มีกำลังมากกว่าแล้วจะแก้กันไม่ลง มีแต่สิ่งเหล่านี้เหยียบย่ำทำลายจิตใจตลอดเวลา มีความวิเศษวิโสอะไร

ไอ้เรื่องเกิดเรื่องตายเพราะความโง่เขลาเบาปัญญาของตนนั้น เคยเป็นมาแล้วด้วยกันทุกรูปทุกนามสงสัยอะไร นอกจากจะถอดถอนกิเลสที่ฝังจมอยู่ด้วยยาพิษของมันออกไปโดยลำดับ ด้วยความเพียรโดยวิธีการต่าง ๆ ของเราที่จะพึงหาได้ นี่เท่านั้นไม่มีอย่างอื่น

เราอย่าหวังพึ่งอะไรให้มากยิ่งขึ้นกว่าพึ่งความเพียร พึ่งสติ พึ่งปัญญา พึ่งอุบายต่าง ๆ ที่เราพยายามผลิตขึ้นมา นี่อันนี้เป็นของสำคัญ เป็นสิ่งที่เราจะพึ่งได้โดยแท้ เอ้า ทำให้เจ้าของพึ่งเจ้าของด้วยความเพียรได้ สติให้พึ่งได้ ปัญญาให้พึ่งได้ อย่าให้กิเลสมาตีมาต่อยให้แหลกเหลวไปทุกเวลาล้ำเวลาดังที่เคยเป็นมานั้นเลย

นี่เราจะตั้งตัวได้ นี่เรียกว่าเราทำความรู้จักกับเรา เพราะกิเลสอยู่กับเรา ทุกข์มากน้อยเพราะกิเลสย่ำยี้ตีแหลกเราก็รู้ วิธีการที่จะแก้ไขถอดถอนกิเลส ด้วยอุบายวิธีใดสติปัญญาใด ก็ต้องเป็นผู้คิดผู้ค้นผู้หาผู้ต่อสู้กับกิเลส ให้รู้ว่ากิเลสนี้มีกำลังมากน้อยเพียงไรแล้วต่อสู้กัน จนกระทั่งถึงกิเลสมันอ่อนล้าลงไป ๆ ก็ให้รู้ที่อยู่ในของผู้ปฏิบัตินี้แล

อย่าไปหวังพึ่งกับผู้ใด อย่าไปหวังให้ใครรู้ นอกจากตัวของเรารู้ นอกจากตัวของเราเห็น นอกจากตัวของเรานี้ละ นอกจากตัวของเรานี้บริสุทธิ์พุทโธขึ้นที่หัวใจดวงนี้เท่านั้น ไม่มีอะไรจำเป็นยิ่งกว่าเราจะรู้เรื่องของเรา ทั้งฝ่ายกิเลสและฝ่ายธรรม ทั้งการต่อต้าน ทั้งการต่อสู้ ทั้งการแพ้การชนะ เราต้องรู้ทุกระยะทุกเวลาของการต่อสู้ จึงเรียกว่าเรามีสติปัญญา แพ้ตรงไหนตามแก้กันตรงนั้น หาอุบายพลิกมาเปลี่ยนแปลงมาจึงเรียกว่าปัญญา

นี้แลปัญญาในสนามรบ นี้แลปัญญาในความจริงของผู้ปฏิบัติเป็นอย่างนี้ ครั้งพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ผิดกัน เป็นอย่างนี้ หากว่าท่านจะนำมาบรรยายเสียทุกสิ่งทุกอย่างโดยทางตำราแล้ว บรรยายไม่หวาดไม่ไหว ผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนก็จะพินเพื่อเหลือความสามารถแล้วก็จะทอดย่น้อยใจไปเสีย ว่าเรามีอำนาจวาสนาน้อยจำอะไรก็ได้ ฐ่อะไรก็ไม่ทั่วถึง ท่านจึงได้เอาส่วนใหญ่ออกมา มีแต่ส่วนที่เป็นแก่น ๆ ทั้งนี้ที่ท่านนำมา

เฉพาะอย่างยิ่งมัชฌิมาปฏิปทาในวงอริยสัจ ๔ นี้เป็นวงที่สมบูรณ์มากที่สุด ที่จะแก้กิเลสให้ม้วนเสื่อลงไปไม่มีสิ่งใดเหลือเลย ท่านก็แสดงไว้แล้วว่ามัชฌิมาปฏิปทา คืออะไร ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรท่านก็บอก เสยฺยถิทํ คืออะไร สมมาทิกฺขุจฺจि สมมาสงฺกปฺโป จนกระทั่งถึง สมุมาสมาธิ นี้คือเครื่องมือที่ทันสมัย

พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสังหารกิเลสให้ม้วนเสื่อลงไปด้วยเครื่องมืออันนี้ พระสาวกทุก ๆ พระองค์ไม่มีคำว่าเว้น เป็นแต่เพียงว่าผ่านช้าผ่านเร็วต่างกันเท่านั้น ต้องได้ผ่านด้วยกันทั้งหมด แล้วบริสุทธิ์ขึ้นมาจากวงอริยสัจนี้เท่านั้น นี่ท่านก็แสดงไว้แล้วอย่างเต็มภูมิ จะให้ท่านแสดงอะไรอีก

ในตำรับตำราเรายกออกมาคือคล้ายธรรมทั้งหลาย ที่ท่านจดจารึกเอาไว้ นั้นเข้ามาสู่วงปฏิบัติของตนเอง แจงออกไปซิ สติปัญญาที่ท่านแสดงไว้นั้นเป็นสติปัญญากลาง ๆ เรานำสติปัญญาของท่านที่แสดงไว้นั้นมาแจงในตัวของเรา แจงกับกิเลส กิเลสมันแจงตัวของมันไปอย่างไร เราก็แจงสติปัญญาตามต่อนกัน

เหมือนกับเชื้อไฟ กิเลสมันกองพะเนินเทินทึกอยู่ที่ไหน ซึ่งเป็นเชื้อไฟแห่งธรรมทั้งหลาย มีสติปัญญาเป็นสำคัญทั้งนั้น ทำไมจะตามจุดตามเผากันไม่ได้ ก็จะต้องจุดต้องเผาได้ ด้วยอุบายวิธีการของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยความเฉลียวฉลาดนั้นแล คนโง่อย่าเข้าใจว่าจะหลุดพ้นไปได้

อย่าไปนับปีนับเดือนนับวันนับคืน นับความเพียรเท่านั้นชั่วโมงเท่านั้นชั่วโมง ให้นับให้ดูระหว่างกิเลสกับเราต่อสู้กันเป็นอย่างไร ความแพ้ความชนะ ความฉลาด หลวมคม เวลานี้ใครฉลาด เวลานี้กิเลสฉลาดหรือธรรมได้แก่สติปัญญาฉลาด หรือถูกกิเลสเหยียบย่ำทำลายตลอดเวลา ให้ดูตรงนี้ ผลิตรตรงนี้ขึ้นมา พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหลายส้นหลายคมให้ทันกับกิเลส

นี่ละเรียกว่าผู้ที่หลุดพ้นจากทุกข์ ต้องเป็นผู้สนใจในจุดที่เป็นข้าศึกต่อตนเองอยู่เวลานี้ คือกิเลสทุกประเภทเป็นข้าศึกต่อหัวใจเรา เราจะแก้-แก้ด้วยวิธีใด นั้น

ความเพียรสติปัญญาท่านก็บอกไว้แล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างจะโหมตัวเข้ามาเป็นพลังอันเดียวกัน

เช่นอย่างขันตีความอดความทน ไม่ต้องบอกมันหากทนของมันไปเอง ทนไปเอง เพียร ๆ เพื่อจะรู้เหตุรู้ผลเพียรไปเอง สติปัญญาก็ค่อยคมกล้าขึ้นไปโดยลำดับ นี่คือผู้ปฏิบัติ เพราะเห็นความจริง เพื่อนำมาหาสมบัติได้แก่วิสุทธิจิต หรือนิพพาน สมบัติเข้าครองในหัวใจของเรา ด้วยอุบายวิธีการแห่งความเพียรของผู้ไม่ลดละท้อถอย ของผู้เฉลียวฉลาดแหลมคมโดยทางปฏิบัตินี้แล นี่เป็นสิ่งที่เราจะตายใจได้ที่ตรงนี้

เราอย่าได้หมายพึ่งวันคืนปีเดือนมีดกับแจ้ง มันมีมาตั้งกัปตั้งกัลป์ ดินฟ้าอากาศมีมาแต่ไหนแต่ไร อย่าไปหมายพึ่งผู้ใด อุตตา หิ อุตตโน นาโถ ให้หมายพึ่งตนเองด้วยการชำระกิเลสซึ่งเป็นข้าศึกกับตัวของเราอยู่ตลอดเวลา ให้พังลงไปเสียหายหมดแล้ว นี่แลคือพึ่งตัวเองโดยหลักธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ ไม่หวังพึ่งใครอีกแล้ว

พอจิตได้ถึงขั้นบรมสุขหรือถึงความเกษมแล้ว ไม่หวังพึ่งใคร ข้าศึกทั้งหลายก็หมดไป และหมดไปตลอดเวลาด้วยนะ ไม่ใช่หมดไปวันนี้ยังจะสู้กันวันหน้า เมื่อหมดสิ้นไปจริง ๆ แล้ว ไม่มีอะไรจะมาเกิดให้เป็นข้าศึกต่อไปอีก

ท่านจึงว่า นิพพานํ ปรมํ สุขํ หรือนิพพานเที่ยง อะไรเที่ยงให้มันเห็นนี่ซิ ชื่อท่านพูดเอาไว้ว่านิพพานเที่ยง ๆ นั่นเป็นชื่อของนิพพานที่เที่ยง ผู้ที่เที่ยง-เที่ยงจริง ๆ ที่ได้ให้ชื่อให้นามนั่นคืออะไร ให้เห็นซิ นิพพานํ ปรมํ สุขํ นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง นี่ก็เป็นชื่ออันหนึ่ง ส่วนผู้ที่เป็นสุขอย่างยิ่งถึงกับได้ออกชื่อออกนามว่า นิพพานํ ปรมํ สุขํ นั่นคืออะไร ให้เห็นในหัวใจของเจ้าของนี่ซิผู้ปฏิบัติ เมื่อเห็นนี้แล้วจะไปถามใคร

พระพุทธเจ้ามีกี่ล้าน ๆ พระองค์ก็กราบราบไปหมด เพราะความจริงเป็นอันเดียวกัน รู้อย่างเดียวกันเห็นอย่างเดียวกัน ไม่มีอะไรผิดแปลกต่างกันเลย แล้วจะถามพระพุทธเจ้าทำไม พระสาวกอรหัตตมามีจำนวนมากน้อยเพียงไร บรรดาที่เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ รู้แบบเดียวกัน เห็นแบบเดียวกัน จริงแบบเดียวกัน แล้วจะไปถามท่านทำไม เมื่อความจริงที่ว่ามันเต็มอยู่ในหัวใจของเรา เสียดวงเดียนี้เท่านั้น จะกระจายไปหมดในบรรดาความจริงของท่านผู้ที่ผ่านมาแล้วทั้งหลาย คือพระพุทธเจ้าและสาวกท่าน

เวลานี้ธรรมสุดเอื้อมแล้วหรือ มันอยู่ในความเอื้อมพอดีตั้งแต่กิเลสจันทรหรือ อะไรก็มีแต่กิเลสเอาความพอดีเข้ามาใส่เสียหายหมด การหลับการนอนการกิน การอยู่การใช้การสอย การประกอบความพากเพียร มีแต่กิเลสให้เอาความพอดีไปไว้

ไปปักขวากปักหนามใส่ไว้หมด ให้เหยียบแต่ขวากแต่หนามของกิเลส นั้นหรือเป็นของดีเราพิจารณาซิ ความเพียรของเราว่าเป็นความพอดีเป็นยังไง ไม่ใช่กิเลสตกแต่งให้หรือ ไม่ใช่กิเลสตั้งโครงการให้หรือ ตั้งข้อบังคับให้หรือ เราต้องพิจารณาลึกลงไป

ความเพียรยังไงจึงพอดี ความเพียรที่ฆ่ากิเลสได้ เห็นอุบายวิธีการต่าง ๆ ที่ต่อสู้กับกิเลส แก้กิเลสไปโดยลำดับ ๆ นั้นแลคือความเพียรดี ใ้เรื่องกินดี นอนดี นั่งดี ขี้เกียจขี้คร้านมาก ๆ เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล เป็นผู้ให้คะแนน เป็นผู้ตัดคะแนน หรือเป็นผู้ตั้งกฎเกณฑ์ให้ เวลานี้เราอยู่ในความตั้งกฎเกณฑ์ของกิเลส จึงไม่เห็นอรรถเห็นธรรมที่จะมาฆ่ากิเลสได้เพราะเหตุนี้เอง ขอให้ท่านทั้งหลายได้นำไปพินิจพิจารณา

การปฏิบัติธรรมไม่ใช่เป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะกิเลสไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย มันเคยสังหารโลกมาสักเท่าไรแล้ว จิตวิญญาณดวงใดที่กิเลสจะไม่ได้เข้าครอง ที่กิเลสจะไม่ได้ทำลาย ที่กิเลสจะไม่ได้สังหาร ที่กิเลสจะไม่ได้ได้รับความทุกข์ทรมาน ไม่มีจิตดวงเดียวก็ไม่มีความวิญญานดวงเดียวก็ไม่มีความ

เว้นจิตพระพุทธรเจ้าและพระอรหันต์เท่านั้นที่กิเลสไม่อาจเอื้อม นอกจากนั้น มีแต่เรื่องของกิเลสครองหมด เป็นยังไงกิเลสเป็นเรื่องเล็กน้อยไหมพิจารณาซิ แล้วเวลานี้มันอยู่ในหัวใจของเรา มันเล็กน้อยขนาดไหนพิจารณาซิ มันน้อยไหม พอขยับเท่านั้นกิเลสออกทำงานแล้ว น้อยไหมพิจารณาซิ

ให้ดูความคิดความปรุงของเรา ส่วนมากมีแต่เรื่องของกิเลส ขอให้ดูด้วยความเป็นธรรม ดูด้วยความมีสติ ดูด้วยความพากความเพียร แล้วจะเห็นความเคลื่อนไหวของกิเลสทุกกระยะที่จิตแสดงตัวออกมา จะได้แก้ไขกันโดยลำดับลำดับ ห้า หั้นกันเป็นลำดับลำดับ แล้วเราจะรู้ชัดขึ้นไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงฆ่าไปได้ ชำระไปได้ แก้ไปได้ ถอดถอนไปได้ นั่นจึงเรียกว่าเรามีความเพียรที่เหมาะสมกับกิเลสซึ่งเป็นเรื่องใหญ่โต

ความเพียรไม่ใหญ่โตไม่ได้ เพราะกิเลสเป็นเรื่องใหญ่โตมามากแล้ว สร้างภพสร้างชาติมาตั้งกับตั้งกลับ ให้สัตว์ทั้งหลายได้รับความทุกข์ทรมาน ถ้าไม่ใช่เรื่องของกิเลสเป็นตัวข้าศึกจะมีอะไร ดินฟ้าอากาศมีอะไรที่จะมาเป็นข้าศึก นอกจากกิเลสที่ฝังอยู่ในหัวใจนี้เท่านั้นเป็นตัวภัย

การแก้กิเลสทั้งหลายเราจะมาแก้อย่างเหาะ ๆ แหะ ๆ อย่างนั้นจะทันกันหรือกับเหตุการณ์ ไม่ทัน ต้องเอาให้หนักแน่นในบรรดาความเพียรทั้งหลาย เรา

อย่ามาเสียดายความทุกข์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เราเคยทุกข์มามากต่อมากแล้ว ก็กับ ก็กลัวมีแต่ความทุกข์ประเภทนี้และมากยิ่งขึ้น ถึงขั้นตาย-ขั้นตายมาแล้วมาก ขนาดไหน เพียงความเพียรของเราที่จะประกอบต่อสู้กับกิเลสนี้ ทุกข์เพียงเท่านั้นไม่ ตาย ต้องขยับกันเข้าอย่างนั้นซิผู้ปฏิบัติภาวนา เพื่อความเข้มแข็งของจิตใจ เพื่อพลัง ของใจ

อย่าเอาอุบายวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสมากล่อมให้หลับให้เคลิ้ม นี้ มีแต่เรื่องเคลิ้มเรื่องหลับ เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด อย่างนำมาใช้ ชนิดไหนที่กิเลสจะ ได้ม้วนเสือเอาชนิดนั้นลงมา ชนิดไหนที่ไม่ชอบใจชนิดนั้นแหละเป็นธรรม ชนิดไหน ที่ชอบใจนั้นแหละเป็นเรื่องของกิเลส ส่วนมากเป็นอย่างนั้น

ในการปฏิบัติธรรมในขั้นเริ่มแรก ถ้ายังไม่เห็นความสัตย์ความจริงภายในจิต ใจของตน อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยเข้าไปโดยลำดับแล้ว ยังไงก็ไม่พ้นที่จะถูกกล่อม จากกิเลสจนได้แหละ ความชอบใจส่วนมากมีแต่เรื่องของกิเลสเสีย เมื่อธรรมได้ก้าว สูงขึ้นไปโดยลำดับแล้ว ความชอบใจอะไรมีแต่ธรรม กิเลสม้วนเสือ ๆ ลงไปเรื่อย ๆ นี่เป็นธรรมละทีนี้

การที่ว่าธรรมทำงานอยู่บนหัวใจ ก็เช่นเดียวกับกิเลสทำงานอยู่บนหัวใจของ เรา ขยับพับเป็นกิเลสแล้ว จิตเคลื่อนไหวไม่ได้ พอเคลื่อนไหวออกมาเป็นกิเลสแล้ว กิเลส ทำงานแล้ว ทำงานอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะยืนจะเดินจะนั่งจะนอน ไม่ว่าจะเวลาเราอยู่ ธรรมดา และไม่ว่าที่เรากำลังประกอบความเพียรอยู่ ก็ไม่พ้นที่กิเลสจะเข้าไปทำงาน อยู่ในนั้น อย่างน้อยทำให้เพลอ มากกว่านั้นลากไปให้คิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ ปรุงแต่งยุ่ง เหิงวุ่นวาย ทั้งอดีตอนาคตเป็นบ้าไปหมด ก็เพราะกิเลสลากหัวใจของเราให้ไปเป็น บ้าตามมันนั่นแล มันไม่ได้เป็นบ้า มันหลอกให้เราเป็นบ้าต่างหาก แน่ะ อย่างนี้ก็มี แต่เรื่องของกิเลสทั้งนั้น

แต่เมื่อความพากเพียรของเรามีเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะการส่งเสริม เพราะ การหนุนอยู่ตลอดเวลาแล้ว เราก็จะได้เห็นเรื่องของกิเลสที่ว่ามันทำงานบนหัวใจ เราทำงานอย่างไร ที่กล่าวมาเหล่านี้ และเห็นไปโดยลำดับ แก่กันโดยลำดับ จน กระทั่งสติปัญญามีความสามารถแก่กล้าแล้ว ทีนี้ก็จะเข้าทำงานแทนที่กิเลส เอ้า ขยับ ออกเป็นธรรม แน่ะ ขยับออกไปเป็นสติ ขยับออกไปเป็นปัญญา ขยับออกไปมีเป็น ความพากความเพียร มีแต่เรื่องเป็นข้าศึกกับกิเลส ฆ่ากิเลส ๆ

สุดท้ายธรรมขึ้นบนหัวใจ ขึ้นทำงานบนหัวใจ กลายเป็นอัตโนมัติ เช่นเดียวกับ กิเลสที่ขึ้นครองหัวใจ แล้วสร้างผลประโยชน์ของตนโดยอัตโนมัติของมันนั่นแล

กิเลสสร้างผลประโยชน์ของมันโดยอัตโนมัติฉันใด สติปัญญาซึ่งเป็นฝ่ายธรรมที่มีอำนาจมาก ก็สามารถขึ้นไปสร้างอรรถสร้างธรรมขึ้นสู่ตัวของตัวภายในจิตใจของเรา และสังหารกิเลสไปโดยลำดับ ๆ ในขณะเดียวกันนั้นแลฉันนั้นเหมือนกัน นั้น ให้นำไปพิจารณาพิเคราะห์

เมื่อถึงขั้นธรรมมีกำลัง ก็ต้องเป็นอย่างกิเลสเคยมีกำลังมาก่อนและครองหัวใจเรานั้นแล เมื่อธรรมมีกำลังครองหัวใจเราก็คือเช่นนั้น กิเลสพังลงไป ๆ มีแต่ธรรมทำงาน สติทำงาน ปัญญาทำงาน ทุกสิ่งทุกอย่างมีแต่เรื่องของอรรถของธรรมทำงาน อยู่บนหัวใจ ชะลงไป ล้างลงไป ไม่มีอะไรที่จะมาติดมาเปื้อนจิตได้ สลัดลงไป สลัดออกไป จนกระทั่งหมดไม่มีอะไรเหลือ นั้นแหละที่นี้ท่านว่าบรมสุข นั้นละท่านว่าจิตบริสุทธิ์

จากนี้ไปแล้วจะไปชำระอะไรที่นี้ ทุกข์ที่มีมากน้อยประมวลกันมาตั้งแต่วันประกอบความเพียรถึงวันนี้ เราตายไหม ไม่เห็นตาย เห็นแต่กิเลสที่นั่นแหละตาย ถ้าเอาจริงเอาจังแล้วกิเลสตายเราไม่ตาย เราเป็นผู้ครองจิตที่บริสุทธิ์นี้ล้วน ๆ ให้ท่านทั้งหลายได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

มาหึงมาหวงมาห่วงมาใยอะไร กับสิ่งที่เคยเกิดเคยตายเคยเผาเรามาตลอดเวลานี้ เรายังไม่เข็ดไม่หลาบอยู่หรือ แล้วใครจะเข็ดหลาบ เราต้องต่อสู้เพื่อเรา อุตตา หิ อุตตโน นาโถ ให้เห็นประจักษ์ภายในจิตใจ ระหว่างธรรมกับกิเลสพืดกันนั้นชิมันถึงจะได้เห็นชัด ว่านี่ละเราพึ่งตัวเองพึ่งอย่างนี้ พึ่งความ پاکความเพียร พึ่งสติปัญญาของเราซึ่งเป็นอาวุธทันสมัย ฆ่ากิเลสให้แหลก ๆ ๆ ไป แหลกลงไปโดยลำดับ นี่ละชื่อว่าเราพึ่งเราได้โดยลำดับลำดับ จนกระทั่งเป็น อุตตา หิ อุตตโน นาโถ เต็มภูมิไม่ต้องพึ่งอะไร แน่ะ พอ นั้นการปฏิบัติธรรมต้องเป็นอย่างนั้นนะ

ได้พูดถึงเรื่องปฏิบัติที่ครูบาอาจารย์พาดำเนินมา แล้วร่อยหรอไป ๆ สุดท้ายจะเหลือแต่ชื่อแต่นาม จะไม่มีนะปฏิบัติเครื่องดำเนินเพื่อฆ่ากิเลส จะมีแต่เรื่องกิเลสฆ่าพระฆ่าเณรเราเต็มวัดเต็มวาเต็มศาสนา นี่มันทุเรศนะ ชาวพุทธเรานี้แหละ ให้กิเลสทำลายเอาเสียแหลกไปหมดนี้น่าทุเรศมาก ศาสนาก็มีแต่ชื่ออยู่ที่ปาก หัวใจมีแต่กิเลสทำงานเผาไหม้อยู่ตลอดเวลา ทั้งพระทั้งโยมชาวพุทธของเรานี้ เรียกว่าพุทธบริษัทนี้แล ประชาชนญาติโยมก็เป็นอีกแบบหนึ่ง สร้างอีกแบบหนึ่ง เผาอีกแบบหนึ่ง พระเณรเราก็เป็นอีกแบบหนึ่ง เผาอีกแบบหนึ่ง

มีแต่เรื่องของกิเลสเผา ๆ หัวใจคน เป็นอย่างนี้ แล้วก็เผาหัวใจเราเป็นยังงี้ เผาหัวใจใครก็พอทำเนา เพราะไม่ร้อนเหมือนเผาหัวใจเจ้าของ เผาหัวใจเจ้าของนี่

ร้อนเต็มส่วน เผาหัวใจคนอื่นถึงหากจะมีร้อนบ้าง ก็ได้จากคำระบายซึ่งกันและกัน
ว่าเป็นทุกอย่างนั้น ๆ แค่นี้เท่านั้นไม่มากนัก แต่ที่เผาหัวใจเรานี้ซิ เผาทั้งวันทั้ง
คืนยืนเดินนั่งนอน เผาด้วยความคิดความปรุง ด้วยการเสาะแสวงหาไฟมาเผาเราเอง
นี้แหละ เพราะอำนาจของกิเลสเป็นของสำคัญมากที่สุด

ให้พากันชวนชวาย ให้พากันพิจารณา พิจารณา ล้างป่าช้าที่หัวใจของเราได้แล้ว
ไม่ต้องไปเกิดที่ไหนอีก ล้างที่ไหน อย่างที่เขาล้างป่าช้า ๆ ที่ว่านั่น นั่นเป็นการไป
เที่ยวหาเก็บกระดูกคนตายแล้ว เจ้าของไปไหนก็ไม่รู้ เก็บกระดูกมาฝังมาเผาอีกกว่า
ล้างป่าช้า

ล้างป่าช้านี้ คือฟาดกิเลสให้ม้วนเสื่อลงไป กุสลาภิเลสด้วยความฉลาดของเรา
นี้เรียกว่าล้างป่าช้าบนหัวใจเรา ซึ่งเคยมีกิเลสครองตัวอยู่ ให้มันหมดสิ้นไปไม่มีเหลือ
ภายในจิตใจแล้ว นั่นเรียกว่าล้างป่าช้า ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่านท่านล้างหมด
ป่าช้าแห่งกิเลสทั้งหลายไม่มีเหลือเลย แล้วอะไรจะพาไปเกิดไปตาย ก็มีแต่ความ
บริสุทธิ์พุทธโธนี่เท่านั้น นั่นละท่านล้างป่าช้า

นี่เพื่อนฝูงก็มามาก พระเณรทั้งหลายก็มามาก ให้ศึกษาอบรม ดูเอานะตัว
อย่างเป็นยังไง ๆ ให้อู ออย่ามาเพ่น ๆ ฟ่าน ๆ เก้ง ๆ ก้าง ๆ ตามีให้อู หูมีให้ฟัง ใจ
มีให้คิด จึงชื่อว่าเป็นผู้มาศึกษาอบรมธรรมโดยแท้ ออย่ามาสักแต่ว่ามา อยู่สักแต่ว่า
อยู่ ฟังสักแต่ว่าฟัง ดูสักแต่ว่าดู อย่างนี้ใครก็ดูได้เพราะเราไม่ใช่คนตาบอด ไม่ว่า
ฆราวาสญาติโยม คนทั้งโลกดูได้ฟังได้ทั้งนั้น แต่ฟังเป็นอรรถเป็นธรรมนี้เป็นของ
สำคัญมาก

เรานี้มาเพื่ออรรถเพื่อธรรม ต้องฟังให้เป็นอรรถเป็นธรรม ดูให้เป็นอรรถ
เป็นธรรม เป็นคติเครื่องเตือนใจเจ้าของ เวลาไปแล้วให้ได้ต้นทุนนำไปประพฤติ
ปฏิบัติ ชื่อว่าเราได้เป็นมรดกอันหนึ่ง ๆ จากการได้เห็นได้ยินได้ฟังจากเพื่อนจากฝูง
จากครูจากอาจารย์ นี้ละเป็นผู้ไม่ขาดทุนถ้าไปอย่างนี้ ให้ทุกท่านตั้งอกตั้งใจ

ศาสนาเรียวแหลมอย่าไปดูที่อื่น ดูภายนอกก็เห็นแล้วเดี๋ยวนี้จะต้องไปถาม
ใคร ตามีหูมีเห็นด้วยกันทุกคน ว่าศาสนาเรียวแหลมหรือศาสนาเจริญ ศาสนาเจริญ
ต้องเจริญด้วยศีลด้วยธรรมในหัวใจกายวาจาของชาวพุทธเรา นี้เรียกว่าศาสนาเจริญ
กระทำอะไรออกไป ระบายอะไรออกไป พุดอะไรออกไป เป็นสำนวนที่ไพเราะเพราะ
พริ้งด้วยเหตุด้วยผล เพื่อการยังประโยชน์มาสู่กันและกัน นั่นท่านเรียกว่าศาสนา
เจริญ

ตัวเองก็เหมือนกัน คิดเรื่องใดมุมใด ทำหน้าที่ใด พุดออกมาประโยคใด ให้เป็นอรรถเป็นธรรมเพื่อชำระสะสางกิเลส และถือเป็นประโยชน์ได้โดยลำดับลำดับ ทั้งตัวเองและผู้อื่นได้เป็นคติด้วยกันหมด นี้เรียกว่าศาสนาเจริญ เอ้า เจริญเข้าไปอีก จิตมันเคยวุ่นวายเดือดร้อนเพราะอำนาจของกิเลส ชะล้างหมดไปโดยลำดับลำดับ สมาธิไม่เคยมีก็มี สมาธิเป็นยังไงก็เห็นประจักษ์อยู่ในหัวใจของเรา แน่ะ ปัญญาเป็นยังไงก็เห็นประจักษ์ จนกระทั่งวิมุตติหลุดพ้นเป็นอย่างไรก็ประจักษ์ในหัวใจแล้ว นั่นเรียกว่าศาสนาเจริญที่สุดในหัวใจที่สิ้นกิเลสแล้ว นั่นละศาสนาเจริญที่สุดเจริญตรงนั้น

อย่าให้เจริญแต่กิเลสซิ เดียวนี้ศาสนาเจริญ เจริญอะไร มีแต่วัตถุ มีแต่อิฐแต่ปูนแต่หินแต่ทราย มีแต่การก่อสร้างซึ่งโลกเขาก็ทำได้ในสิ่งนี้ แปลกประหลาดกันอะไร ไม่เห็นมีแปลก สิ่งที่แปลกตามหลักธรรมพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนไว้ก็คือ พัฒนาจิตให้จิตมีความเจริญรุ่งเรืองภายในตัวของเราแล้ว อาการแสดงออกอันใดถูกอันใดผิด ซึ่งจิตเป็นผู้ได้รับการอบรม ได้รับการพัฒนาเจริญแล้ว ย่อมจะทราบ ย่อมจะละจะเว้นในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและส่วนรวม จะบำเพ็ญประโยชน์ทั้งส่วนตนและส่วนรวม ในสิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์โดยอรรถโดยธรรมนี้เท่านั้น นั่นถ้าจิตได้รับการพัฒนาแล้วเป็นอย่างนั้น

ถ้าจิตยังไม่ได้พัฒนา อันใดที่จะทำความเสื่อมเสียแก่โลกแก่สงสารทั้งเขาทั้งเราแล้วชอบทำอันนั้น ๆ โลกมักจะอยากทำแต่อย่างนั้น โลกจึงเต็มไปด้วยความรุ่มร้อน เพราะทางนี้เป็นทางแห่งความรุ่มร้อน แล้วศาสนาเจริญที่ไหน ก็เห็นแต่กิเลสเจริญ เจริญทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางมารยาทการแสดงออกทุกอย่าง มีแต่เรื่องความเจริญของกิเลส แล้วนำไฟมาเผาโลกเผาคน

ไปที่ไหนมีแต่ความบ่นอ้อไปหมด หาผู้ที่จะนำความสุขความสบายมาพูดให้ฟัง ว่าข้ามีความสุขอย่างนั้นสบายอย่างนี้ไม่เคยมี เพราะไม่มีใครสนใจกับเรื่องความที่จะให้ได้รับความสุขความสบาย พอระบายให้แก่เพื่อนฝูงและที่ทั่ว ๆ ไป ให้คนทั้งหลายได้ฟังกันบ้าง พอเป็นขวัญใจขวัญตาขวัญหู มันไม่มีเวลานี้

มีแต่พินแต่ไฟ เพราะกิเลสมันรุ่งเรือง กิเลสมันพัฒนาตัวเองจากจิตใจของเราแน่ เนื่องจากเราปล่อยให้มันเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วมอบให้หมดเลย ให้มันเอาไปถลุงเสียจนหมด เราก็คอยรับแต่เคราะห์แต่กรรมคือความทุกข์ ความทรมาน เต็มหัวใจเราหัวใจเขา เต็มไปหมด โลกอันนี้มันก็เต็มตั้งแต่กองทุกข์ ละชิ ความสุขมีได้ที่ไหน เพราะเราไม่พัฒนา เราไม่ขุดไม่ค้นไม่ผลิตขึ้นมา เรื่อง

ธรรมทั้งหลายที่จะให้เกิดความสงบเย็นทั้งแก่ตนและส่วนรวมทั้งหลาย มันก็ไม่เจอละซี

นี่ศาสนาของพระพุทธเจ้าประกาศทำทายมาสักเท่าไรแล้ว สำหรับเป็นเครื่องปราบกิเลส เป็นเครื่องปราบความทุกข์ทรมาน ปราบความประทุษร้ายทั้งหลาย ปราบด้วยอรรถด้วยธรรม พระองค์ประกาศมานานเท่าไร แต่เราไม่สนใจนำมาปราบละซี ให้แต่กิเลสมาปราบเอา ๆ ก็มีแต่ความทุกข์แล้วบ่นเกิดผลประโยชน์อะไร

เราอย่าให้เป็นอย่างนั้นนะ เราเป็นนักปฏิบัติ ให้อย่างเข้ามาดูสถานที่มันผลิตไฟผลิตไฟขึ้นคือที่ไหน ถ้าไม่ใช่ดวงใจดวงนี้จะเป็นอะไรไป ให้อุตฺตงนี้ พัฒนาตฺตงนี้ ปราบมันตฺตงนี้ ปราบกิเลสปราบฟืนปราบไฟ ปราบตฺตงนี้ พัฒนาจิตใจให้พ้นจากฟืนจากไฟ ให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ส่งเสริมกันตฺตงนี้

ปราบกิเลสลงไป ความสุขความเจริญ ความสว่างของจิตไม่ต้องบอก จะมีขึ้นมาเอง ๆ ชัดลงไปชัดจิต เมื่อชัดให้มองใสเต็มที่ตั้งขึ้นบริสุทธิ์แล้วอยู่ไหนแสนสบาย ๆ พุดไม่พุดก็สบาย คนที่หมดข้าศึกภายในจิตใจแล้ว เพราะฉะนั้นขอให้ทุกท่านนำไปประพฤติปฏิบัติ กำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจของเราโดยทางพัฒนาจิตใจแล้วจะได้ประสบพบเห็นความสุขความเจริญโดยทั่วกัน ไม่ต้องบ่นให้เสียเวล่ำเวลา

เอาละ การแสดงธรรมเพียงแค่นี้